

Gábor Adrienn

A bölcsődei zenei nevelés hatása a gyermekek szociális és érzelmi képességeinek fejlődésére

(Részlet)

A kisgyermekkor zenei nevelés szinterei: család, bölcsőde, óvoda

A magyar zenepedagógia atyjától, *Kodály Zoltán*tól származnak az alábbi gondolatok: „A zene lelki táplálék és semmi mással nem pótolható. Aki nem él vele: lelki vérszegénységben él és hal. Teljes lelki élet zene nélkül nincs. Vannak a léleknek régiói, melyekbe csak a zene világít be” (*Kodály*, 1964, 156.). A léleknek a zene ugyanúgy nélkülözhetetlen, mint a testnek a levegő: erőt, támaszt és boldogságot ad a mindennapokban és az ünnepeken, gyermeknek, felnőttnek egyaránt. Mindazok, akik értik és élvezik a jó zenét, és életük természetes részévé teszik azt, minden bizonnyal gazdagabb életet élnek, mint azok, akik e téren igénytelenek. Fel kell nevelni a zeneértők generációit — szép, jó, értékes zenei anyaggal, jó módszerrel, elkötelezetten, és ami nagyon fontos: szívvel-lélekkel. A zenei nevelés ugyanis nemcsak a zeneművészet malmára hajtja a vizet, hanem nyitottá teszi az embert más művészetek befogadására is, egyúttal igényességre és életszeretetre nevel (*Gábor*, 2011a). A kisgyermekkor zenei nevelés a családban kezdődik, majd a bölcsődében és az óvodában folytatódik.

Jóllehet *Kodály* figyelme erőteljesen a gyermekek felé fordult, pontos ajánlásokat elsősorban az óvodai zenei nevelés előmozdításához adott. Tanítványa, *Forrai Katalin* dolgozta ki a bölcsődei ének-zene módszertant (*Forrai*, 1994) az óvodai ének-zene módszertan mellett, de a családok — a Ringató Országos Zenei Nevelési Program — elindulásáig szakmai ajánlás, módszertani segédlet nélkül maradtak a kisgyermekkor zenei nevelés tekintetében. Mivel a gyermek a családban kapja meg az első zenei impulzusokat, ezért okvetlenül fontos, hogy ezek az alapok jók legyen — hogy legyen majd mire építkezni a gyermekévek során.

A családban történő zenei nevelés alatt azt értjük, hogy az édesanya (és ideális esetben az édesapa, nagyszülő, nagyobb testvér is) mondókázik és énekel a

gyermeknek, és ölbeli játékokat játszanak. „Nem csak tanult muzsikus foglalkozhat jól a gyermekével. Minden szülő részt vehet a helyes zenei nevelésben, akiben megvan a jó szándék arra, hogy a gyermekét dalolni szerető, zenét kedvelő emberré nevelje, megóvja a zenei selejttől, és figyelmét az időtálló, szép zene, a művészet felé fordítsa” (Gállné, 2008).

A családban történő zenei nevelésnek rendkívül hasznos eleme, ha a szülő rendszeresen — ha teheti, hetente — zenei foglalkozásra viszi a gyermekét. A kisgyermek zenei nevelésének történő indirekt fejlesztése során nemcsak a gyermekek, de a szülők is élményben és „képzésben” részesülnek (Gábor, 2011b). Mivel ezek a foglalkozások a délelőtti órákban zajlanak, a bölcsődébe járó gyermekeknek a bölcsőde falai között, a nevelési év során kell megkapniuk a kisgyermeknevelőktől mindazokat az impulzusokat, amelyek elősegítik a zenei képességeik kibontakozását, készségeik fejlődését.

A neveléstudományi kutatások legismertebb adatbázisában a „toddlers” (tipegők: 1-2 éves kisgyermek) és „music” (zene) kulcsszavak relációjára mindösszesen 85 találatot kapunk. E publikációk döntő hányada a csecsemő- és kisgyermeknevelő szakemberek számára íródott kézikönyv, ill. a szülők számára készített „használati útmutató” a gyermeknevelés megkönnyítésére, szakszerűbbé tételéhez. A kiadványok mindegyikében szerepel a zenei nevelés témaköre: vagy külön fejezetet szentelnek a bölcsődések és/vagy óvodások zenei fejlesztésének, vagy a mozgásfejlesztés témakörével együtt tárgyalják azt. Mindez jól mutatja, hogy a zenének, a zenei nevelésnek világszerte fontos szerepet szánnak a szakemberek a kisgyermeknevelési curriculumokban (pl. Lerner, 2002; Honig, 2007; Rosenthal és Gatt, 2010). Egyúttal az is nyilvánvaló, hogy kevés nemzetközi tudományos kutatás irányul a kisgyermekkor zenei nevelés hatásainak felderítésére.

A „Mikortól érdemes foglalkozni a kisgyermek zenei fejlesztésével?” kérdésre Kodály, a magyar zenepedagógia atyja a következő választ adja: „Arra a kérdésre, hogy mikor kezdődjék a gyermek zenei nevelése, azt találtam felelni: kilenc hónappal születése előtt. Első percben tréfára vették, de később igazat adtak. Az anya nemcsak testét adja gyermekének, lelkét is a magából építi fel. Ha az anya alkoholista, ez rányomja bélyegét a gyermekre. Ha pedig zenei alkoholista — így nevezném, aki csak rossz, selejtes zenével él —, okvetlenül meglátszik a gyermekén. Ezért ma még tovább mennék: nem is a gyermek: az anya születése előtt kilenc hónappal kezdődik a gyermek zenei nevelése” (Kodály, 1964, 246.). Kodály feltehetően arra gondolt e kijelentésekor, hogy az édesanyjának hinnie kell az énekszó, az érintés és a ritmikus mozgás erejében, gyermeke egészséges lelki és mentális fejlődése szempontjából. A régiségben, amikor tudás, ismeret, információ, szokás, rítus magától értetődően hagyományozódott át apáról fiúra, anyáról leányra, öregről fiatalra az egyes közösségekben, a zenei anyanyelv is köznyelv volt. A szokásdalok, népdalok, gyermekjáték-dalok hangkészlete, felépítése, ritmikája, a játékok módja és minden egyéb jellemzője automatikusan a felcseperedő gyermek sajátjává vált, az elsajátítás természetes és magától értetődő volt, nem pedig művi — ellentétben a mai urbanizált korszak adta lehetőségekkel. A csalá-

dokban, faluközösségekben akkoriban még megvolt az emberi élet fordulóihoz kapcsolódó szöveges és zenei kincstár, amelyből az alkalmaknak megfelelően lehetett — és tudtak — válogatni a játszó vagy ünneplő események során a felnőttek, de a gyermekek is (Gábor, 2011a).

Ma az édesanyákat meg kell tanítani a dúdolókra, altatókra, ringatókra, ölbeli játékokra és a gyermekeknek énekelhető népi és komponált gyermekdalokra, hiszen a mai fiatal szülőknek nincsenek saját élményeik, emlékeik, de a régi, óvodáskori dalaikra is alig-alig emlékeznek már, és legtöbbször semmiféle példát nem látnak maguk előtt a kisgyermekek zenei nevelésével kapcsolatban (Gábor, 2011b). A bölcsődei zenei nevelés — amennyiben elkötelezett és felkészült pedagógusok gondoskodnak a gyermekek fejlesztéséről — pótolja ezt a hiányt.

Az emberi kötődéssel (attachment) foglalkozó empirikus pszichológiai kutatók az elmúlt évtizedekben sorra bizonyítják be azt a józan feltételezést, amely szerint az érintés, ölelés, kézben-ölbén tartás, ringatás, dúdolás, éneklés és a ritikusmozgás alapú ölbeli játék az anya—gyermek (apa—gyermek, nagyszülő—gyermek, gondozó—gyermek, óvónő—gyermek) kapcsolatára (vö. *Atkins, Bowlby* és *Ainsworth* megfigyelései, idézi *Zsolnai*, 2001) egyértelműen pozitív hatással van. Az újszülött ösztönös viselkedési mintái — úgymint kapaszkodási reflex, szopás, ölelés — megfelelő inger hatására az anya—gyermek kötődés kialakulását okozzák. „A biztonságot közvetítő anyai magatartás az egyik legfontosabb alapja a gyermeki személyiség fejlődésének” (*Zsolnai*, 2001, 39.). Az anya—gyermek kapcsolat minősége (vö. *Gutman és Feinstein*, 2010) meghatározza a gyermek családban átélt élményeit, amelyek a szociális kompetencia fejlődésének kiindulópontját jelentik (*Zsubrits*, 2007).

A családoknak szánt különféle zenei foglalkozások hozzájárulnak a gyermekek érzelmi kompetenciájának fejlesztéséhez azáltal, hogy az érintés és a testi kontaktus fontosságára is megtanítják az édesanyákat (Gábor, 2011a). „Pszichológusok, pedagógusok véleménye szerint az ének, a zene fontos szerepet játszhat a szülők és kicsinyek között érzelmi kommunikációban és kötődésben. A szülői éneklés, a hozzá kapcsolódó ringatás (vagy más együttes mozgás) bizonyítottan a nevelés korai formája” (*Papousek*, 1996, idézi *Mélykútiné*, n. a.).

Az érzelmi és szociális készségek fejlődésén kívül a mozgás- és beszédképesség-fejlődésre is komoly hatással van mindaz, ami a szakszerű kisgyermekkori zenei nevelés során történik. *Csépe Valéria* szerint: „A zene azonban nem csupán egyfajta agyfényesítő. Erőteljesen hat az érzelmekre, a mozgásfejlődésre, az ének mintegy húzza a nyelvi fejlődést. Az együttenéklés, az énekkel, mozgással kísért ringatók, döcögtetők az anya—gyerek kapcsolatnak is legalább olyan jót tesznek, mint a közös játék, s az esti mese” (*Csépe*, 2010. 02. 14., o. n.).

A gyermeket a családban és a bölcsődében érik az első zenei ingerek és élmények, ezért nélkülözhetetlen, hogy ezek a szülőtől és kisgyermeknevelőtől kapott zenei alapok szakszerűek és jók legyenek (vö. *Ilari és mtsai*, 2011; *Leppanen*, 2011). A zenés foglalkozások megalapozzák a bölcsődei zenei nevelést, amely „meg-

ágyaz” az óvodai zenei nevelésnek. Ha valóban a jelenleg érvényben lévő normák szerint valósul meg az óvodai zenei nevelés, akkor az stabil alapot ad az általános iskolai ének-zenei tanulmányokhoz — és általában véve a kognitív fejlődéshez (vö. transzferhatások, *Barkóczi és Pléh*, 1978), illetve a zeneiskolai szóló- és hangszer tanuláshoz.

A kodályi gondolatok egyik lehetséges értelmezése a korai kezdésen kívül éppen az, hogy kiemeli a szülő szerepének fontosságát a zenei nevelésben, de kifejezi az általános értelemben vett zenekultúra hatását is, amelynek kialakítása nemzedékek felelőssége (*Turmezeyné és Balogh*, 2009).

Irodalom

Csépe Valéria (2010): Az „agyfényesítő” zene. <http://mipszi.hu/cikk/100214-agyfenyesito-zene>, 2011. december 11.-i megtekintés

Forrai Katalin (1994): *Ének a bölcsődében*. Hetedik kiadás. Editio Musica, Budapest.

Gábor Adrienn (2011a): Érzelmi nevelés zenével és játékkal. *Magiszter. Pedagógusok szakmai-módszertani folyóirata*, 9. 1-2. szám.

Gábor Adrienn (2011b): Misszióban Kodály nyomdokain. *Képzés és Gyakorlat*, 9. 2011/3-4. szám, 92-105.

Gállné Gróh Ilona (2008): Zenei nevelés az óvodáskor előtt. „Ringató” — kisgyermekkor zenei nevelés a kodályi elvek alapján. *Parlando*, 2008/3. szám.

<http://www.parlando.hu/Ringato-Gallne20083.htm>

Gutman, L. M. — Feinstein, L. (2010): Parenting Behaviours and Children’s Development from Infancy to Early Childhood: Changes, Continuities and Contributions. *Early Child Development and Care*, v180 n4 p. 535-556, May 2010.

Honig, A. S. (2007): Infants & Toddlers: „Baby Moves”. *Early Childhood Today*, v21 n5 p. 20-22, Mar 2007.

Ilari, B. — Moura, A. — Bourscheidt, L. (2011): Between Interactions and Commodities: Musical Parenting of Infants and Toddlers in Brazil. *Music Education Research*, v13 n1 p. 51-67, 2011.

Kodály Zoltán (1964): *Visszatekintés I.* Szerk. Bónis Ferenc; Zeneműkiadó, Budapest.

Lerner, C. — Ciervo, L. A. (2002): Getting in Tune: The Powerful Influence of Music on Young Children’s Development. *Pamphlet, Zero to Three: National Center for Infants, Toddlers and Families*, Washington, DC.

Leppanen, T. (2011): Babies, Music and Gender: Music Playschools in Finland as Multimodal Participatory Spaces. *Policy Futures in Education*, v9 n4 p. 474-484, 2011.

Mélykútiné Dietrich Helga (n. a.): *Zenei nevelés születés előtt és után I.* Oktatási segédanyag, ELTE TÓK.

http://www.tok.elte.hu/enek/letoltesek/Ovos_modszertan/03_MDHelga.pdf

Rosenthal, M.K. — Gatt, L. (2010): „Learning to Live Together”: Training Early Childhood Educators to Promote Socio-Emotional Competence of Toddlers and Pre-School Children. *European Early Childhood Education Research Journal*, v18 n3 p. 223-240, Sep 2010.

Turmezeyné Heller Erika és Balogh László (2009): *Zenei tehetséggondozás és képességfejlesztés*. Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület, Debrecen.

Zsolnai Anikó (2001): *Kötődés és nevelés*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.

Zsubrits Attila (2007): A gyermekkor kötődések motívumai. *Új Pedagógiai Szemle*, 57. 7-8 sz. 16-22.